

TIDSSKRIFT FOR
DANSKDIDAKTISK FORSKNING

Den posthumane elev og danskfaget

Thomas Roed Heiden, lektor, ph.d., Erhvervsakademi og Professionshøjskole UCL & Michael Peter Jensen, lektor, ph.d., Erhvervsakademi og Professionshøjskole UCL.

I artiklen forstyrrer vi danskfagets forestilling om den humane elev ved teoretisk at gentænke elever som posthumane kroppe; sanseligt og økocentrisk forbundet med alt omkring sig. Vi udvikler på uddannelsesforskeren Karin Murris' begreb om det posthumane barn ved at tænke videre med kvantefysikeren Karen Barads agentiale realisme gennem tre korte empiriske nedslag fra den danske folkeskoles danskfag. I disse nedslag skaber tre elever fra 2. klasse betydning med litteraturfortolkning i folkeskolens danskfag i økocentriske forbundetheder til hinanden, billedbogen Tork & Hest, medbragte tøjdyr, en forsker og en teaterscene. Artiklens teoretiske gentænkning af begrebet den posthumane elev kan potentielt inspirere til nye forestillinger om elever, danskfag og tekster der skabes gennem u/forudsigelige forbundetheder i mødet mellem kroppe, affekter og rytmer.

“ Med det posthumane blik forstår vi det traditionelle L1-danskfag som et humancentreret fag der skal gøre eleverne til ‘humane’ mennesker.

Den posthumane elev i danskfaget

Dette er en teoretisk artikel hvor vi udforsker begrebet *den posthumane elev* og forbinder denne nye forståelse af eleven med L1-danskfaget i dansk grundskole. Det gør vi fordi begrebet har et stort potentiale, både for en mere bæredygtig verdensforståelse og for at åbne for et mere nuanceret og komplementært perspektiv på danskfaget, ikke mindst hvad angår fagets implicite forståelse af hvad elev og undervisning er. Begrebet henter vi fra den sydafrikanske uddannelsesforsker Karin Murris’ teori om det posthumane barn (2016); en teori hun har udviklet på baggrund af den feministiske kvantefysiker Karen Barads agentiale realisme (2003; 2007). Vi har begge over en årrække som posthumane L1-skoleforskere udforsket elever, tekster, rum, skrivning, digitale teknologier, drama, litteratur, tekster og ‘ting og sager’ som tryllepinde i den danske folkeskoles danskfag (Heiden & Jensen, 2024; Heiden, 2025; Jensen, 2022; Jensen, 2023; Jensen & Heiden, 2024). Vi ønsker med denne artikel at vise hvordan eleven i et posthumant perspektiv kan ses som en forbundet og affektiv krop. Det gør vi med tre empiriske nedslag i danskfagets litteraturundervisning hvor eleverne Victor, Isabella og Lone fra 2. klasse sammen med forskeren Thomas skaber betydning med procesdrama i fortolkning af billedbogen *Tork & Hest – den sovende prinsesse* (Jensen, 2021). Med det posthumane blik forstår vi det traditionelle L1-danskfag som et humancentreret fag der skal gøre eleverne til ‘humane’ mennesker. Faget skal ifølge sit formål udvikle eleverne i relation til både sig selv, andre mennesker, samfundet og en human verdensorden. Skolens danskfag skal således hjælpe dem med at blive selvstyrende og myndige mennesker (Jensen, 2022; 2023). I det humancentrerede danskfag ses eleven som endnu-ikke-fuldt-ud-menneske som over tid udvikles med sin biologiske krop til at blive fuldt-ud-menneske (Jensen, 2022, s. 45).

Vi forstår den posthumane elev anderledes, nemlig som en økocentrisk forbundethed med verden i/gennem en porøs krop i intra-aktion med tid og rum (Barad, 2007, s. 139). Vi udfordrer dermed de humansproglige kategorier ‘elev’ og ‘barn’, men forsøger samtidig nysgerrigt at undersøge eleven som decentreret agent i den forbundne praksis (Barad, 2007; Murris & Osgood, 2022). Vi udvider således med artiklen elev som verbalsprogligt begreb til at kunne rumme det sanselige og kropslige i danskdidaktisk forskning og praksis. I artiklen argumenterer vi for en mere åben, sanselig og bæredygtig forståelse af danskfaget med plads og rum til en anden forståelse af den menneskelige eksistens ved at eksplicite eleven som krop. Vi kalder det *posthumanisering* af eleven og danskfaget (Elf, 2024). ‘Post’ betyder for os at gentænke den menneskelige eksistens igennem et nyt danskfag hvor eleven som menneske ikke forstås som primær entitet hævet over og adskilt fra verden. Eleven (og mennesket) forsvinder således ikke, hverken som kategori eller empirisk størrelse. Der er nærmere tale om en måde at gentænke mennesket *i relation til* ikkemennesker og danskfag, og således at bygge videre på og bevæge sig videre end

antro- og logocentrerede måder at blive, gøre og vide (Bennett, 2016). Det er et skifte fra at forstå mennesket som en individuel entitet adskilt fra og observerende verden og dens (humane og nonhumane) deltagere til at forstå det som uløseligt forbundet med verden (Jensen, 2022, s. 64).

Den posthumane elev er således forbundet med en verden hvor det menneskelige og det ikkemenneskelige er både balanceret og i konstant bevægelse (Barad, 2007). Bæredygtighed i danskfaget forstår vi som en styrkelse og mediering af elevernes indlevelse i både menneskelige og ikkemenneskelige livsformer som ligeværdige dele af jordens økologiske kredsløb (Illeris, 2022; Kusk, 2022; Morton, 2018) hvor materielle agenter indgår som en synlig og værdsat del af virkelighederne i danskundervisningen (Jensen & Heiden, 2024; Niccolini & Pindyck, 2015). I denne posthumanisering af fag og elever lærer eleverne således potentielt at forme deres menneskelige eksistens i balanceret og sanselig-kropslig relation med verden omkring sig. Den posthumane elev er på denne måde kropsligt og refleksivt forbundet med verden og dens beboere (Barad, 2007; Jensen, 2022) som en økocentrisk forbundethed der er indviklet med alt omkring sig (Kusk, 2022; Murris, 2016). Artiklens synliggørelse af disse økocentriske forbundetheder (Kusk, 2023; MacLure, 2013) er således vores forsøg på at indkredse en forståelse af den posthumane elev i danskfaget; som ikke-afgrænset og dybt forbundet med verden gennem affekt (Heiden & Jensen, 2024). Artiklens forskningsspørgsmål er derfor: *Hvordan kan den posthumane elev forstås og indtænkes i danskfaget i grundskolen, og hvilke implikationer har det for undervisning og forskning i danskfaget?*

Påvirkning, sansning, fortryllelse og forbundethed i 2. klasses danskfag

Forskeren Thomas har i årene 2022-2023 indsamlet empiri i en 2. klasse på en lille folkeskole i det nordøstlige Danmark til sit ph.d.-projekt med videoetnografiske metoder (Heiden, 2025). På skolen har han fulgt elevernes litteraturfortolkning i danskfaget med billedbøger og procesdrama som betydningssskabende fremførelser med krop og stemme, og han har efter hvert forløb gennemført performative dramaundersøgelser med udvalgte elever (Heiden, 2024; Pelias, 2007). Forskeren Michael har fulgt projektet undervejs som en slags følgeforsker og har været med til at analysere empirien og formidle fund. Vi har altså i denne samt andre sammenhænge etableret os som et posthumant forskerteam. Undervejs i vores analyser af videoempirien har bestemte begivenheder med eleverne påvirket, grebet, forbundet og forundret os på uforklarlige, relationelle og sanselige måder, hvilket vi har kaldt *fortryllelse* (Heiden & Jensen, 2024; Jensen & Heiden, 2022). I denne artikel præsenterer vi således vores teoretiske forståelse af eleverne og det posthumane danskfag

gennem tre fortryllende nedslag fra den konkrete danskundervisning med litteraturfortolkning. Disse anvender vi til at belyse og omsætte artiklens teoretiske fokus (se Empirisk nedslag 1-3). Thomas og eleverne Lone, Victor og Isabella udforsker sammen billedbogen *Tork og Hest – den sovende prinsesse* (Jensen, 2021). De skaber betydning i fremførelsen med procesdrama i forbundethed med billedbogen, en plyshare, en plysabe, en plyshest og en teaterscene hvor de træder i rolle som figurer i et fiktivt rum og forløb i tid (Haugsted, 1999; Heiden, 2023). Billedbogen er en kompleks fortælling om drengen Tork og hans talende hest som opfører en ballet om en sovende prinsesse, hendes legekammerat aben og den onde hareskurk som forgifter dem. De tre elever og skolen er anonymiseret, og det er kun os forskere (Thomas og Michael) der i artiklen bærer vores rigtige navne. Eleverne deltager frivilligt, har selv meldt sig til undersøgelsen og har til enhver tid undervejs haft mulighed for ikke at deltage.

“ I denne overordnede humancentrisme ses eleven som endnu-ikke-fuldt-ud-menneske som over tid udvikler sig til at blive fuldt-ud-menneske.

Teoretisk rammesætning: Den posthumane elev

I dette teoretiske hovedafsnit søger vi i et posthumant perspektiv at forstå elev som begreb i skolen og danskfaget. Vores hovedinspiration er Murriss' posthumane forståelse af barnet som forbundetheder: "Child is an entanglement; constituted by concepts and material forces, where the social, the political, the biological, and its observing, measuring and controlling machines are interwoven and entwined – all elements intra-act and in the process 'lose' their clear boundaries." (Murriss, 2016, s. 92). Med udgangspunkt i Murriss' posthumane barn og med begreber fra Karen Barad og Gilles Deleuze ønsker vi at afdække muligheden for et komplementært perspektiv på det humanistiske uddannelsesprojekt som det tager sig ud i danskfaget. Målet er således at nuancere, udfordre og udvide danskfaget uden at skabe en ekskluderende dikotomi. Med det posthumane blik forstår vi det traditionelle L1-danskfag som et humancentreret fag der skal gøre eleverne til 'humane' mennesker. Faget skal ifølge sit formål hjælpe eleverne med at blive selvstyrende og myndige mennesker; først og fremmest med sprog og literacy som de mest menneskelige af alle praksisser (Jensen, 2022, s.13; 2023). I denne overordnede *humancentrisme* ses eleven som endnu-ikke-fuldt-ud-menneske som over tid udvikler sig til at blive fuldt-ud-menneske (Jensen, 2022, s. 45). Dette antropocentriske fokus har eksisteret i den vestlige verden gennem hele skolens og danskfagets historie (Juncker, 1998). I danskfaget ses problematikken i denne centrisme lidt firkantet som undervisning domineret af 'fornuftstyrede voksne' som opdrager 'sansestyrede børn' til en logisk-begrebsmæssig erkendelse gennem tilegnelse af 'det humane' sprog (Juncker, 2006, s.126). Vi forstår den posthumane elev anderledes; som komplekse sansninger der opløser dikotomierne mellem barn/voksen, menneske/ikkemenneske og krop/intellekt. Vi forstår eleven som en økocentrisk forbundethed med verden i/gennem en porøs krop i intra-aktion med tid og rum (Barad,

“ Det posthumane barn er ikke kun diskursivt, men også materielt med en krop som barnet ikke kun har, men også er.

2007, s. 139). I en posthuman tilgang mener vi også at danskfaget er domineret af *tekstcentrisme* (Heiden & Jensen, 2024). Den retter sig mod elevernes anvendelse og produktion af tekster i udvidet betydning, fx med praktisk inddragelse af hybridtekster som computerspil i danskundervisningen (Carlsen, 2021; Krogh et al., 2017). Problematikken i denne centrisme er risikoen for et snævert antropocentrisk fokus på menneskelige formål og praksisser, med en indbygget forestilling om tekstens stabilitet som semiotisk objekt hvor materialitet og affekt er af sekundær betydning (Burnett & Merchant, 2020, s. 356; Heiden & Jensen, 2024, s. 2).

Med posthumaniseringen ønsker vi at opbygge en ny helhedsforståelse af danskfaget der rummer mere end et humancentreret, intentionelt tekstfag. Med uddannelsesforskeren Nikolaj Elfs ord peger det på et fag “optaget af kroppe der handler affektivt og rytmisk med materialiteter, herunder tekster, i tid og rum” (2024, s. 44). I det følgende optegner vi en mulig ramme for posthumanisering af danskfaget, først med en afsøgning af feltet gennem et fokuseret review, dernæst med en gennemgang af de begreber vi finder centrale. Begreberne vil enkeltvis blive belyst og konkretiseret gennem tre korte empiriske nedslag med litteraturfortolkning som betydnings-skabende performance i danskundervisningen hvor vi har fulgt elever, billedbog, tøjdyr, forsker, teaterscene, sansning og ideer som sanselige kroppe (se også Heiden, 2025).

Litteraturreview

Begrebet om det posthumane barn blev introduceret af Karin Murreis i bogen *The posthuman child: Educational transformation through philosophy with picturebooks* (2016). Her undersøger hun hvad mennesket er gennem begrebet ‘barn’. Med baggrund i billedbøger er Murreis’ radikale forslag til transformation af uddannelsessystemet at se barnet som rigt, ressourcefuldt og modstandsdygtigt gennem relationer med (ikke)menneskelige andre. Af særlig interesse for L1 er Murreis’ undersøgelser af hvad det posthumane barn betyder for litteratur- og literacy-undervisning. Overordnet giver bogen en genealogi over psykologiske, sociologiske og filosofiske forståelser af barnet, med den konklusion at disse positionerer barnet som epistemologisk og ontologisk underlegent (*inferior*). For at udfordre dette argumenterer Murreis ud fra posthuman teori for at mennesket skal ses som en ubegrænset krop der eksisterer i forbundne netværk af menneskelige og ikkemenneskelige kræfter. Det posthumane barn er ikke kun diskursivt, men også materielt med en krop som barnet ikke kun har, men også er. Det er relationelt; individet findes ikke forud-for, med egenskaber, stemme og agens, men materialiserer sig i og bliver til gennem relationer. Sammenfattende kritiserer Murreis den dominerende forskning for at være humancentreret, ontologisk at adskille subjektet fra kroppen, at producere magtskabende modsætninger (kultur/natur, menneske/

ikkemenneske, barn/voksen), at antage lineære opfattelser af tid, underbygget af begreber som 'udvikling' og 'progression', og endelig for at kolonisere barnet ved at forudsætte et individ der har avancerede semiotiske og sproglige egenskaber, og dermed ekskluderer dem der ikke har disse. Siden hovedværket har Murriss fortsat arbejdet med det posthumane barn og dets implikationer for uddannelse i forskellige sammenhænge. Relevant for L1 er især artiklen *Inhuman hands and a missing child: Touching a literacy event in a Finnish primary school* (Jokinen & Murriss, 2020) hvor Murriss sammen med den finske literacyforsker Päivi Jokinen undersøger børns literacykrop gennem begrebet den inhumane hånd og Barads begreb om berøring (*touch*). Artiklens hovedformål "is to explore what early literacies might look like without assuming progress" (Jokinen & Murriss, 2020, s. 3) og i stedet at se barnet i literacypraksisser som "a sympoietic phenomenon, always already assembled in human and more-than-human company" (Jokinen & Murriss, 2020, s. 19).

En række internationale forskere er i deres studier inspireret af Murriss' forståelse af det posthumane barn. I artiklen '*This is not a weapon*': *Rethinking children's worlding practices with Karin Murriss* (Torres-Begines et al., 2024) udfordrer de spanske uddannelsesforskere Torres-Begines, Castro-León og Guzmán-Simón binariteterne voksen/barn, natur/kultur og bevidsthed/krop. Som alternativ til barnet i repræsentationel tænkning ser de det posthumane barn som en nonrepræsentationel tilblivelse eller 'gøren'. Torres-Begines m.fl. sætter fokus på behovet for at forstå barnets visuelle udtryk anderledes; ikke som et repræsentationelt slutprodukt, men som et resultat af læring (en tegning), og som noget der opstår af intensiteter og konkretiseres i en materiel-diskursiv praksis. Konklusionen er at undervisning skal gentænkes ud fra behovet for en dekolonisering af rum hvor børnenes frihed til at skabe kreative verdener kan dominere.

I nordisk sammenhæng har svenske Liselott Olsson (2009) med udgangspunkt i Deleuze og Guattaris filosofiske tænkning sat spørgsmålstegn ved vores antagelser om pædagogiske relationer og repræsentationel uddannelseslogik (se også Boldt & Leander, 2020). I bogen *Movement and Experimentation in Young Children's Learning* (2009) undersøger hun tre nøgleområder: behovet for at fokusere på proces frem for position (og derved fremme bevægelse), metoder der anerkender forskningens opfindsomhed og performativitet (og dermed viser at de begivenheder børn deltager i, kan forblive åbne og i bevægelse), og endelig at gøre op med at se modsætningen mellem individ og samfund som et årsag-virkning-forhold. Hilevi Lenz Taguchi (2010) har i et posthumant perspektiv undersøgt muligheden for at skabe et sprog der rummer "the intertwined discursive and material reality of pedagogical practices" (Lenz Taguchi, 2010, s. 3). Hun argumenterer for at vi udfordrer dominerende sandheder om og binariteter i børns udvikling og læring; binariteter som bevidsthed/krop og intellekt/

“ Toft argumenter for at børn og ting i legeprocessen er forbundne (entangled), og at denne forbundne leg er kropslig intra-aktion og derfor også involverer ikkemenneskelige størrelser som legetøj, affald og digitale medier som deltagere i legen.

følelse samt Kants begreb om det frie, rationelle individ begrænser vores evne til at forstå og beskrive verdens relationelle kompleksitet. Lenz Tagushi anvender Barad (2007) i sin uddannelsesstænkning gennem en såkaldt intra-aktiv pædagogik der inkluderer ikkemenneskelige deltagere (Lenz Tagushi, 2010). Endelig har legeforskeren Herdis Toft (2021) i dansk kontekst undersøgt hvordan en nymaterialistisk tilgang viser hvorfor og hvordan leg er baseret på en symmetri mellem menneskelige og ikkemenneskelige aktører. Toft argumenter for at børn og ting i legeprocessen er forbundne (*entangled*), og at denne forbundne leg er kropslig intra-aktion og derfor også involverer ikkemenneskelige størrelser som legetøj, affald og digitale medier som deltagere i legen. Med CupSong-legen som eksempel viser hun hvordan både børnene og de ikkemenneskelige ting tildeles andre æstetiske potentialer end de besad før.

Intra-aktivitet og den forbundne elevkrop

Den teoretiske ramme for artiklens posthumanisering udgøres især af Barads begreb intra-aktion (2007). Intra-aktion handler om “the mutual constitution of entangled agencies” (Barad, 2007, s. 33), altså at forbundne størrelser (fx tre elever, en billedbog, stemninger, en læreplan, lysfald gennem vinduet, stole og borde) handler i og gennem gensidig tilblivelse. De forskellige kroppe, artefakter, diskurser og immaterielle størrelser er alle effekter af intra-aktivitet; de eksisterer ikke forud for at de indgår i relationen. Hverken eleverne eller billedbogen går ind i relationen som faste, afgrænsede enheder, men er i radikal forstand afhængige af relationen med andre og andet i gensidige tilblivelsesprocesser. Agens, eller virkekraft (*agency*), ses derfor ikke som en iboende egenskab som en (human) krop besidder, og som skal udøves, indefra-og-ud, så at sige. Agens er derimod en dynamik af kræfter (Barad, 2007, s. 141) hvor alle deltagere konstant påvirkes og påvirker. Med begrebet om intra-aktivitet handler agens om forbundetheder der bliver til i gensidige påvirkninger med omgivelserne. Agens opstår og eksisterer således kun intra-relationelt. Både menneskelige, ikkemenneskelige og mere-end-menneskelige entiteter kan blive agenter der producerer noget vigtigt i undervisningens meningsskabelse. Ikkemenneskelige entiteter er både materielle objekter (bord, tape, bog) og ikkematerielle størrelser (stemninger, energier, ideer, diskurser). Det mere-end-menneskelige er ideen om menneskets forbundethed med fx økosystemer, mikroorganismer, planter, dyr og årstider, men også teknologier, fortællinger, sange, osv.

Empirisk nedslag 1

Billede 1

“ De gensidige påvirkninger skaber rum og energi til nye og transformative elevtilblivelser.

Eleverne Lone, Victor og Isabella fortolker sammen med Thomas billedbogen *Tork og Hest* gennem procesdrama. Inden eleverne skal udvælge et opslag til den performative fortolkningsproces, fører Thomas dem ind i selve processen. Bog og plysdyr har han placeret på bordet (nærmest kameraet), teaterscenen har han sat med tape (til højre). Eleverne har af Thomas netop fået grønt lys til at gå i gang, og man fornemmer hvordan bog og plysdyr trækker eleverne til sig: “Det er aben der opdagede det hele!”, konstaterer Victor og glider ned ad bordet for sammen med Lone og Isabella at blive forbundet dybt med billedbogen med fingre, kroppe og hukommelse. Netop opslaget hvor aben opdager det hele (nemlig harens onde plan!), vender eleverne tilbage til igen og igen mens de bladrer i bogen; peger, snakker, føler med fingrene, stikker næsen helt ned i bogen. Allerede her mærkes de kræfter der trækker i og tiltrækkes af elevkroppene, og som kommer til at forme resten af fortolkningsprocessen; bogen, plysdyr (taktilt, følelser, måske linjer tilbage til barndommen), tape/scene, opgaven, tidligere oplevelser med *Tork og Hest*, stemninger, samarbejde, litteraturundervisning, helte, prinsesser og skurke, lyset gennem vinduer, stemningen i et klasselokale (med scene og plysdyr), forskeren og hans sære ideer. Det er sanselige elevkroppe der sættes i gang, vokser og sætter i gang gennem de affektive relationer med andre og andet. De gensidige påvirkninger skaber rum og energi til nye og transformative elevtilblivelser. Tøjdyrene træder frem som virkekraftige og påvirkende/påvirkelige materialiteter gennem Lones berøringer og sansninger, ligesom Isabellas håndfaste greb i billedbogen synliggør den kollektive og rettede forbundethed. Victors udpegning af hare-skurken som “den der ville forgifte de andre, men det lykkedes ikke” skaber nye påvirkninger og virtuelle billeder - og dermed nye betydninger i/gennem den kropslige fortolkningsproces. Samtidigt er det

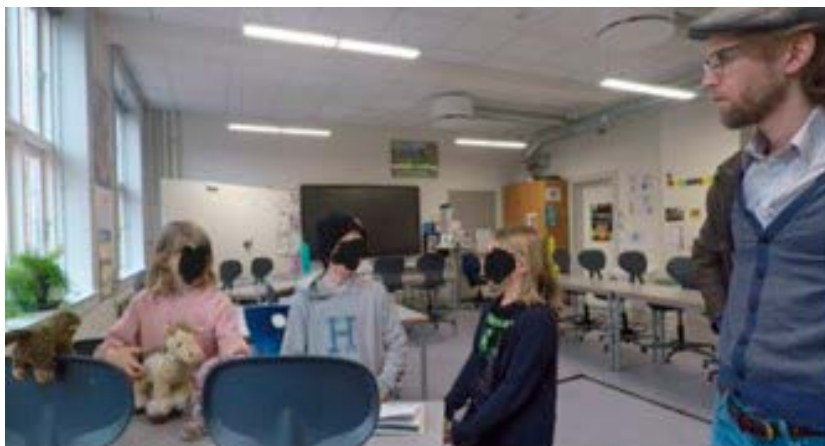
tydeligt hvordan Thomas' didaktiske intention og den (af eleverne) forventede måde at 'gøre' litteraturfortolkning på ikke kun bliver modgået, men også imødegået af de affektive, sanselige intra-aktioner og den uforudsigelighed det skaber.

Affekt: elevkrop og sansning

“ Med den forbundne elevkrop og med begrebet om affekt som det der forbinder, kan vi få øje på, forstå og værdsætte de ofte usynlige og umærkelige intensiteter, bevægelser og stemninger der kan øge livskraften i danskundervisningen.

Den posthumane elevkrop er ontologisk uadskillelig fra sine omgivelser; den er ikke noget i sig selv, forstået som adskilt fra, men netop kun i og med relationerne med fx billedbog, lysindfald, stemninger og danskfagets aktiviteter og diskurser. Det der forbinder kroppe med omgivelserne, er affekt. Ifølge Deleuze og Guattari (2004) er affekt kapaciteten til at påvirke og at blive påvirket. En vigtig pointe er at affekt er en førindividueel energi der går forud for og overskrider individet. Som kropslige sanseerfaringer rammer og stemmer affekter kroppe og entiteter hvorved de udvider og formindsker kroppens kapacitet til at handle (Jensen, 2023, s. 130); altså skaber virkekraft. 'Krop' er ikke begrænset til mennesker, men inkluderer alt lige fra et dyr, en samling lyde, en idé, en tekst, et fællesskab (Deleuze, 1988, s. 27). Med affektbegrebet er det således muligt at udvide danskfagets 'humane' elev ved at belyse sanselige, relationelle og materielle aspekter af både elev, fag, tekster, materialiteter, osv. (Heiden & Jensen, 2024; Jensen & Heiden, 2024). Med den forbundne elevkrop og med begrebet om affekt som det der forbinder, kan vi få øje på, forstå og værdsætte de ofte usynlige og umærkelige intensiteter, bevægelser og stemninger der kan øge livskraften i danskundervisningen (Boldt, 2021). Det uforudsigelige, uforklarlige og spontane, de uventede påvirkninger og forbindelser på tværs af tekster, ting, ideer og kroppe. Med den affektive forbundethed åbner vi for en grundlæggende uforudsigelighed i undervisningen (Lenters & McDermott, 2020) og dermed for en udvidelse af det at blive elev (Jensen, 2022, s. 58). At 'gøre elev' i danskundervisningen kan altså ses som en transformativ tilblivelsesproces der overskrider den forventede og forudskrevne udviklingsbane, og hvor den transformative kraft ikke (kun) ligger i elevens intention, kontrol og design, men i høj grad i at være forbundet sanseligt-affektivt med sine omgivelser. Med elevkroppens førbevidste reaktioner på kræfter, energier, stemninger, rytmer og intensiteter bliver uforudsigelighed en central del af undervisningen.

Empirisk nedslag 2

Billede 2

Under den kropslige fortolkning med procesdrama bladrer eleverne frem og tilbage i billedbogen, kigger billeder, læser tekststykker op, genkalder sig og diskuterer handling, personer, følelser, oplevelser. De finder selv det opslag i bogen som de skal performe på scenen. Mange af siderne i bogen fortryller, fingre, blikke, tanker fanges af farver, illustrationer, stoflighed, underlige figurer og en sær fortælling. Thomas indgår livligt, men også tilbageholdende i arbejdet. Han har haft de tre plysdyr med som Lone har arrangeret (aben) og hele tiden berører. Plysdyr, ord, blikke, berøringer puffer til og tænder for ideer der vokser frem og hvirvler rundt. Billedbogen får en mer-end-tekst-hed sammen med fingre, ord, blikke; et overskud af energi og betydning. Teksten bliver i den betydningskabende fortolknings-performance til levende energier og bevægelser i rummet. Tøjdyrene og scenen er med til at strække denne mer-en-tekst-hed ud i rummet og intensivere den som en åbenhed der dirrer af stemninger og ideer. Men den bærer også som semantisk læremiddel faglige rettetheder og intentioner med sig ind i samme rum. I denne åbne, uforudsigelige tilstand mod/tager eleverne også et ansvar. Over for både fag (skaber en faglig proces), hinanden (lytter til, mærker og hjælper hinanden, bygger videre på hinandens ideer og gør hinanden stærkere) og Thomas (møder den fagdidaktiske rettethed).

Vi ser mer-end-tekst-hed som *økoetisk virkekraft* da det både samskaber og skaber mere-end. Med den porøse, ikke-afgrænsede krop og den økocentriske forbundethed bliver eleverne opmærksomme på verden omkring dem og deres fælles forestillinger om denne verden-i-dansk-faget. Eleverne formes og tager form i en sanselig-kropslig relation med verden. Økoetisk forholder de sig ansvarlige i skabelsen af danskfaget, balanceret mellem den didaktiske rammes rettethed og forbundethedernes indbyggede uforudsigelighed (Barad, 2007).

“ Økocentrisme er således en opmærksomhed på både det menneskelige og det ikke-menneskelige i menneskets materielle og virtuelle forestillinger om verden og naturen.

Økocentriske forbundetheder

Intra-aktivitet indfanger det kvantefysiske fænomen *entanglement* (Barad, 2007). Forbundethed (vores oversættelse) henviser til at når forskellige objekter eller kroppe er forbundne, er de ontologisk uadskillelige og producerer gensidigt hinanden (Jensen, 2022). Forbundethed betegner således de komplekse og ustabile forbundetheder i tid, rum, materialitet og diskurs (Barad, 2007) som virkeligheden produceres i og af. I et posthumant perspektiv er størrelser som fag, elev, tøjdyr, scene og billedbog ikke uafhængigt eksisterende enheder som i visse situationer får betydning for hinanden. De er allerede-indeni-hinanden, som sammenvævede og samvirkende.

I et forsøg på analytisk og didaktisk at målrette det meget omfattende begreb forbundethed kobler vi det til begrebet *økocentrisme*. Den danske kunstpædagogiske forsker Hanne Kusk baserer økocentrisk tænkning på kritik af den humancentrerede pædagogik og verdensforståelse (2023, s. 37). Inspireret af kunsthistorikeren Helene Illeris (2022) ser Kusk alle livsformer som ligeværdige, og hun argumenterer for at “jordens økologiske kredsløb og biodiversitet indgår i tanker og handlinger” (Kusk, 2022, s. 6). Økocentrisme er således en opmærksomhed på både det menneskelige og det ikkemenneskelige i menneskets materielle og virtuelle forestillinger om verden og naturen. Koblet til intra-aktivitet får vi med *økocentriske forbundetheder* en analyseenhed som kan synliggøre de uhåndgribelige, flygtige momenter i undervisningen, og som har potentiale til at forandre (Heiden & Jensen, 2024). Samtidigt sker disse brud inden for den didaktiske rammes rettetthed; de processer hvor det frugtbart uforudsigelige opstår, er netop frugtbare fordi de påvirker og påvirkes af undervisningens retning og ramme (se også Baun, 2024). Vi skriver derfor ‘det frugtbart u/forudsigelige’ for at ophæve dikotomien; det forudsigelige og uforudsigelige er ikke adskilte, men netop intra-aktive, gensidigt afhængige processer.

Empirisk nedslag 3

Billede 3

Isabella med billedbogen instruerer ud fra et opslag de har valgt, de andre er i rolle som figurer fra bogen. Forskellige intra-aktive relationer opstår i den betydningsskabende fortolkning, fx i relationen mellem billedbogen og tapen der danner scenen. Disse forbundetheder både indrammer og rummer billedbogens og elevernes forestillinger, stemtheder, følelser, sansninger og kroppe; altså selve den sanselige mening der udtrykkes gennem-med-i elevkroppen. Det giver liv og form til fortællingens figurer, skaber elev-dyr-forbundetheder og sanseliggør temaer om ondskab og venskab. Scene-tekst-kroppe forbinder sig således til både fagdiskurser om oplevelse og fortolkning og til skolens domesticerede rum (placeret mellem borde med opsatte stole). Samtidigt udvider og overskrider disse med både kropslighed og mere-end-menneskelig andethed. Intense og betydningsfulde linjer opstår også mellem bogens figurer, plysdyrene og figurerne på scenen. Plysaben på stoleryggen, Victor som prinsessens abeven og instruktør-Isabella stirrer alle på hareskurken Lone. Victor-abens blik forstærkes med finger-briller, en finger i munden holder spændingen tilbage for Isabella. Alt dirrer. Nedslaget viser hvorledes de forskellige deltagere intra-agerer, og hvordan de i denne forbundethed mister deres klare grænser. Vi ser også hvordan agens skabes af og tildeles i intra-aktionen med billedbogen som betydningsskabende fremførelse. Denne agens eller virkekraft *gør* hele tiden noget, den skaber kroppe, rum og mening. Når elever, billedbog, fagdiskurser om litteraturundervisning, impulsive ideer og tape på gulvet intra-agerer, gør de det således på samskabende måder; de skaber i gensidig påvirkning ikke bare hinanden, men tillige en faglig meningsskabelse, med procesdrama og fortolkning af billedbog og ikke mindst et kreativt rum hvor deltagernes æstetiske potentiale vokser.

Den posthumane elev

Barads teori om intra-aktiv forbundethed kan, sammen med affekt-teorien, potentielt få radikal betydning for forskning i skole og undervisning. Ikke mindst har posthumanismens decentrering af mennesket betydning for vores forståelse af eleven, især fordi det netop ændrer menneskelig agens (Jackson & Mazzei, 2023); ikke kun mennesket har kapaciteten til at handle og påvirke, og kapaciteten til at handle og påvirke kommer ikke indefra, men opstår gensidigt sammen og i relation med ikkemenneskelige og mere-end-menneskelige størrelser. Når man på den måde sætter spørgsmålstejn ved hvad agens er, gør og betyder, sætter man også spørgsmålstejn ved den antropocentriske logik der danner grundlaget for vores forestillinger om bevidst (menneskelig) intentionalitet og dermed ved den dominerende, humanistiske forståelse af mennesket. En posthumanisering af subjektet vil insistere på at agens er relationel og hele tiden bliver til gennem intra-aktion. Eleven ses derfor som intra-aktivt forbundet med verden; en porøs krop der altid er radikalt forbundet og indlejret (Murriss & Osgood, 2022, s. 210). Eleven er en 'rolle' der altid bliver til gennem sociale, rumlige og materielle relationer.

Dette radikale syn på barnets subjektivitet kan potentielt skabe dybe spændinger, dilemmaer og misforståelser i forskning, danskfag og undervisning. At gentænke subjektivitet og agens i uddannelsesforskningen og danskfaget er filosofisk udfordrende fordi det kræver fundamentale og radikale ændringer, epistemologisk såvel som ontologisk. Men der er et påtrængende behov for at finde mere bæredygtige måder at forbinde os til hinanden og verden på, hvilket vi mener posthumanismen giver adækvate bud på. Murriss er selv opmærksom på faren for at 'slette' barnet når alle kroppe ses som radikalt forbundne, uden faste grænser (Murriss & Osgood, 2022, s. 210). Pointen er at balancere mellem *ikke* at slette elevsubjektivitet og at fastholde en oprigtig nysgerrighed for elevens situerede tilblivelse gennem relationelle forbundetheder i/gennem/med danskfaget. Det er den human-sproglige kategori, ikke eleven selv der opløses. Decentrering medfører således ikke en sletning af den individuelle elev, men et konceptuelt arbejde med at gentænke hvad 'menneske', 'barn' og 'elev' er og ikke mindst kan blive til som kroppe. Opgøret er således med barn/elev som humanistisk ideal for en kronologisk udviklende størrelse; en norm som alle elever bliver målt efter som naturaliserede markører af fuldt-ud-menneske (Wynter, 2003). Vi tilslutter os opgøret med denne norm der ekskluderer eleven fra verden og naturen og sætter eleven i en underlegen position ved at indsnævre hvad eleven som krop er i danskundervisningen. Den posthumane elev er i danskfaget således en virkekraftig og decentret krop der handler affektivt i/med/gennem fagets materialiteter (som fx billedbøger) og diskurser, og derigennem skaber og bliver til med nye, mere rumlige og kreative verdener.

Diskussion: Implikationer for danskfag og -undervisning

Hvilke implikationer har forestillingen om den posthumane elev i danskfaget for andre fagdidaktiske forståelser af eleven og tilgange til faget? Og hvordan forholder vi denne forestilling til mere konkrete danskfaglige praksisforståelser af undervisning og til fagets didaktik i skolen?

“Hvilke implikationer har forestillingen om den posthumane elev i danskfaget for andre fagdidaktiske forståelser af eleven og tilgange til faget?”

Som tidligere beskrevet er danskfaget for os domineret af human- og tekstcentrisme. Vi mener at de tre empiriske nedslag viser anderledes og vigtige sider af faget. Eleverne fremtræder som virkekraftige og decentrede kroppe der handler affektivt i/med/gennem fagets materialiteter, diskurser og mere-end-menneskelige aspekter, og derigennem skaber og kontinuert bliver til som elever med nye, mere rumlige, uforudsigelige og kreative verdener. De handler relativt frit, bevæger sig rundt om/med/gennem den didaktiske rettedhed og bliver til gennem de økocentriske forbindelser med alt omkring dem.

Ligeledes fremtræder billedbogen som en levende og virkekraftig krop der med sin materialitet og affektive energier er afgørende for elevernes tilblivelse og den faglige betydningsskabelse. Selve teksten bliver således gennem de økocentriske forbundetheder ‘forvandlet’ til en animeret mer-end-tekstlig agent som påvirker og påvirkes gennem elevernes, rummets og forskerens performative kroppe og handlinger (Heiden, 2025).

I nedslagene ser vi således ikke bare hvilke muligheder den forbundne elev rummer for danskundervisningen, men også hvad der omvendt kan åbne for og befordre elevernes (økocentriske) intra-aktioner; nemlig teksten som noget andet og mere end en semiotisk enhed. Billedbogen som danskfaglig tekst tilbliver således som en vigtig, næsten-levende og potentielt anderledes agent for/af/igennem den posthumane elev som krop. Affekt og sansning i/med/gennem billedbogen som tekst skaber således nye forbindelser med relationel indlevelse og empati i/gennem den økologiske verden omkring eleverne som kroppe. For os er det en relationel bevægelse væk fra tekstcentrismen med billedbogen som styret og ikke-levende fagdidaktisk centrum mod en udvikling af danskfaget og litteraturundervisningen gennem den affektivt forbundne elev og den levende og mer-end-tekstlige tekst. En vigtig pointe for os er at vise at de affektive og kropslige forbundetheder kan ske (uforudsigeligt) inden for en genkendelig fagdidaktisk ramme med skolens indbyggede intentionalitet i konkret litteraturundervisning. Det er således ikke et fagdidaktisk enten-eller mellem posthumane og andre danskfaglige tilgange til tekst og fag. Det posthumane ser vi således med Elf (2024) som et komplementært perspektiv på faget der udvider og måske overskrider, men ikke ekskluderer det humane og intentionelle tekstfag.

“ Man kan hævde at visse faglige områder af danskfaget er mere oplagte end andre til at rumme det uforudsigelige.

I et posthumant perspektiv er det også forholdsvis nemt at få øje på intensiteter, bevægelser og rytmer i de relationelle sprækker mellem fag, elev og materialitet (Jensen & Heiden, 2024). Vi fokuserer særligt på sprækkerne som ‘noget’ der udløser affekter, og som sanseligt inviterer eleverne til at respondere, både i balance med omgivelserne og på transformative måder (Åkerholm & Höglund, 2024). Disse danskfaglige invitationer kalder på elevernes sanselige reaktioner som per se er uforudsigelige (Barad, 2007). Man kan hævde at visse faglige områder af danskfaget er mere oplagte end andre til at rumme det uforudsigelige. Måske inviterer litteraturundervisning i lidt anderledes former og det praktisk-musiske perspektiv mere åbenlyst til ‘vilde’ responser end andre, måske indebærer de helt af sig selv flere sprækker. For os er det en vigtig pointe at de kan findes i alle danskfagets områder og alle aspekter af undervisning, og at der fagdidaktisk bør arbejdes *med* dem og *for* dem i hele faget. Ikke altid, og ikke kun, men så ofte som muligt, og når det giver mening, særligt for eleverne. Vi vælger at rammesætte det som u/forudsigelighedens fagdidaktik (Heiden & Jensen, 2024; Jensen & Heiden, 2024; Höglund & Jusslin, 2023). Med u/ søger vi at opløse det dikotomiske forhold mellem forudsigelighed som for os rummer en nødvendig rettethed mod ‘noget’ i undervisningen (som *kan* være fagdidaktisk indhold), og uforudsigelighed som positivt bidrager til elevernes kropslige engagement og oplevelse af agens i skolen som domesticeret rum (Murriss, 2016). En u/forudsigelig didaktik ser vi som en tilgang til danskundervisningen hvor læreren inviterer til og griber øjeblikke af forandrende intensitet (Jensen & Heiden, 2024, s. 70). Lærerens didaktiske intention skal potentielt bygge på det uforudsete og forstyrrende som et kreativt vilkår, være vendt og stemt mod elevernes stemtheder og intense forbundetheder med både ventede og uventede, og både menneskelige, ikkemenneskelige og mere-end-menneskelige deltagere i undervisningen. I den planlagte fagdidaktiske intention ‘bor’ det som en mulighed i rummet mellem en spændende ‘næsten-levende’ billedbog, plysdyr og tape på gulvet. Uplanlagt dukker det op hele tiden, alle steder, men bliver ofte i sådanne tilfælde set (hvis de overhovedet bemærkes) som forstyrrende og uproduktive. At eleverne i det empiriske nedslag 1 opdager abens betydningsfulde agens i afsløringen af harens onde plan og kontinuerligt vender tilbage til denne – for læreren eller Thomas – ganske kreative og samtidig dragende fortolkning, er for os et sådant øjeblik af forandrende intensitet som vi i skolens domesticerede rum kan kalde ‘læring’ i en sanselig betydning (Heiden, 2024). U/forudsigelighedens didaktik skal derfor være både mere modig, mere ydmyg og, i radikal forstand, mere elevinddragende. Det handler således om at åbne skolen, danskfaget og teksten mere for eleverne (som posthumane) og dermed øge mulighederne for at eleverne kan forbinde sig affektivt med omgivelserne.

Med afsæt i det humancentrerede danskfags didaktik ønsker vi med forestillingen om det uforudsigelige at udbygge og forstærke elevernes

“ Vi søger altså at indfange det uventede, forstyrrende og opfindsomme ‘andet’ der pludseligt kan opstå i undervisnings-situationer.

muligheder for i danskfaget at udvikle virkekraft og bidrage til en bedre verden gennem transformative og økoetiske intra-aktioner. Vi søger altså at indfange det uventede, forstyrrende og opfindsomme ‘andet’ der pludseligt kan opstå i undervisningssituationer (Höglund & Jusslin, 2023; Jensen, 2022; Kuby, 2017) samt at udvide forståelsen af det frigørende fra det myndige, autonome menneske til en ny forestilling om elever, danskfag og tekster der skabes gennem u/forudsigelige forbundetheder. Elevernes ‘gøren’ danskfag i de empiriske nedslag indfanger for os tilblivelsen af den posthumane elev som en porøs krop der sanseligt åbner sig for nye påvirkninger og forskelle og ikke lader sig binde af hvad mennesket allerede ved og kan (Jensen, 2022, s. 117). Konkrete implikationer for et lidt anderledes danskfag med mere plads og rum for den posthumane elev kunne fx være mere leg i litteraturundervisningen (se fx Toft & Knudsen, 2021), større muligheder for elevernes egne relativt autonome valg i litteratur- og skriveundervisning (Heiden & Rørbech, 2024; Jensen, 2022), inddragelse af ikke-familiære materialiteter (Jensen & Heiden, 2024) og mere økokritisk litteraturarbejde med temaer om dyr, miljø og natur (se fx Campagnaro & Goga, 2022).

Med dette posthumane blik håber vi at have åbnet for en videre diskussion af et lidt anderledes danskfag og dets elever, undervisning, tekster og teoretisk fagdidaktik. Hvordan kan vi i undervisningen med et potentielt mere sanseligt danskfag undgå at adskille elevsubjekter fra kroppen (jf. Murris, 2016)? Hvordan undgår vi at producere magtskabende binariteter, som fx menneske/ikkemenneske, bevidsthed/krop og barn/voksen? Hvordan undgår vi lineære opfattelser af tid, underbygget af begreber som udvikling og progression? Og endelig, hvordan kan vi undgå at kolonisere eleven ved at forudsætte avancerede semiotiske og sproglige egenskaber, og derved ekskludere dem der ikke har? Vi mener at Lone, Victor og Isabella som virkekraftige, sammenvævede og samskabende elevkroppe giver nogle brugbare svar på disse spørgsmål i de empiriske nedslag; Lone med sine tøjdyrsarrangementer og sansninger-med-hænder; Isabella med sine instruktioner, sin tilbageholdte intensitet og hjælpsomhed; Victor med sin følsomme, rumlige opmærksomhed med den ‘næsten-levende’ tekst. Den posthumane elev i vores forståelse har således mulighed for at opløse ekskluderende binariteter, at inkludere det ikkemenneskelige og mere-end-menneskelige, at være åbne for påvirkninger i altid-nye situationer, og at inkludere ikke-semiotiske og kropslige måder at gøre danskfag og tekst på. I nedslagene *gør* de tre elever som fællesskabende kroppe et lidt anderledes og mere posthumant danskfag gennem fortolkning og meningsskabelse i mødet med det umiddelbare og uforudsigelige gennem billedbogen som agent. Vores håb som danskdidaktiske skoleforskere er at det kan skabe nye ideer om krop, affekt, rytme, elever, tekst og danskfag, og dermed have frugtbare og mere ikke-ekskluderende implikationer for både det akademiske og det konkrete fag i grundskolen.

Referencer

- Barad, K. (2003). Posthumanist performativity: Toward an understanding of how matter comes to matter. *Signs*, 28(3), 801–831. <https://doi.org/10.14361/9783839403365-008>
- Barad, K. (2007). *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Duke University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv12101zq>
- Baun, L. (2024). *Samskrivning og mimesis: En undersøgelse af relationerne mellem elever, lærere, tekster og digital teknologi i 1. klasse*. DPU/AU.
- Bennett, J. (2016, May 20). Powers of the hoard: Artistry and agency in the world of vibrant matter. *The New School*. <http://csaa.asn.au/2016/04/06/artistry-agency-world-vibrant-matter-new-school/>
- Boldt, G. (2021). Theorizing Vitality in the Literacy Classroom. *Reading Research Quarterly*, 56(2), 207–721. JSTOR, <https://www.jstor.org/stable/48634372>
- Boldt, G., & Leander, K. M. (2020). Affect theory in reading research: Imagining the radical difference. *Reading Psychology*, 41(6), 515–532. <https://doi.org/10.1080/02702711.2020.1783137>
- Burnett, C., & Merchant, G. (2020). Returning to text: Affect, meaning making, and literacies. *Reading Research Quarterly*, 56(2), 355–367. <https://doi.org/10.1002/rrq.303>
- Campagnaro, M., & Goga, N. (2022). Material Green Entanglements: Research on Student Teachers' Aesthetic and Ecocritical Engagement with Picturebooks of Their Own Choice. *International Research in Children's Literature*, 15(3), 308–322. <https://doi.org/10.3366/ircl.2022.0469>
- Carlsen, D. (2021). *Danskdidaktiske forståelsesmåder*. Ph.D-afh., DPU/AU.
- Deleuze, G. (1988). *Spinoza: Practical philosophy*. City Light.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (2004). *A thousand plateaus: capitalism and schizophrenia* (6. ed.). Continuum.
- Elf, N. (2024). Fra 'sprog og litteratur'- dyaden til andre helhedsforståelser. I A. Sigrell, A. Ohlsson, P. Strand & M. Sundby (red.). *Femtonde nationella konferensen i svenska med didaktisk inriktning: Språk och litteratur – en omöjlig eller skön förening?* Nationella nätverket för svenska med didaktisk inriktning (SMDI), Bind 15.
- Haugsted, M. Th. (1999). *Handlende mundtlighed*. Danmarks Lærerhøjskole.
- Heiden, T. R. (2023). Så er jeg Hr. Pindse, så er du en rive: hvordan indskolingselever træder i rolle i dramatisk fiktion. *DRAMA*, 60(3), 1–13. <https://doi.org/10.18261/drama.60.3.3>

Heiden, T. R. (2024). Kunstbaseret performanceforskning med indskolingsbørn. *Tidsskrift for æstetik og pædagogik*, 2(1), 1-14. <https://tidsskrift.dk/taep/article/view/146798>

Heiden, T. R. (2025). *Stor drama med de små: Begivenheder med litteraturundervisning, indskolings elever og procesdrama i folkeskolens danskfag*, Ph.D.-afh., Aarhus Universitet/DPU.

Heiden, T. R., & Jensen, M. P. (2024). "Teksten bryder frem": tekst-som-begivenhed i danskfaget. *Acta Didactica Norden*, 18(3). <https://doi.org/10.5617/adno.10723>

Heiden, T. R., & Rørbech, H. (2024). Entangled worlds: the becoming of interpretive spaces in pupils' engagement with literature through process drama. *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, 1-19. <https://doi.org/10.1080/13569783.2024.2321221>

Höglund, H., & Jusslin, S. (2023). Embracing unpredictability: A rhizomatic approach to arts integration in literacies and literary education. I S. Harnow Klausen, & N. Mård (red.), *Developing a Didactic Framework Across and Beyond School Subjects: Cross- and Transcurricular Teaching* (s.119-130). (Routledge Research in Education). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003367260-12>

Illeris, H. (2022). VI BLIVER SKOV BLIVER VI. Økologisk opmærksomhed i kunst og håndverk gennem kunstnerisk praksis i naturen. I L. Skregelid & K. N. Knudsen (red.), *Kunstens betydning? Utvidede perspektiver på kunst og barn & unge* (s.117-136). Cappelen Damm Akademisk. Bookchapter.pdf (unit.no)

Jackson, A. Y., & Mazzei, L. A. (2023). *Thinking with theory in qualitative research* (2.ed.). Routledge.

Jensen, L. (2021). *Tork og Hest - den sovende prinsesse*. Jensen & Dalgaard.

Jensen, M. P. (2022). *Skriversubjektivitet i det multimodale danskfag: En posthuman undersøgelse af affekt, krop og materialitet i skriveundervisningen*. Aalborg Universitetsforlag. <https://doi.org/10.54337/aau506310518>

Jensen, M. P. (2023). Affektiv literacy og digitale teknologier. Når vi skriver og læser med maskiner. *Learning Tech – Tidsskrift for læremidler, didaktik og teknologi*, 13, 126-148. <https://doi.org/10.7146/lt.v8i13.133073>

Jensen, M. P., & Heiden, T. R. (2022). Intra-aktiv fagdidaktik: Teori-praksis i arbejdet med video i læreruddannelsens danskfag. *Learning Tech*, 11, 125-144. <https://doi.org/10.7146/lt.v7i11.126049>

- Jensen, M. P., & Heiden, T. R. (2024). Tryllepinde i skolen: Om begær og forviklede materialiteter i danskfaget. *Learning Tech – Tidsskrift for læremidler, didaktik og teknologi*, 15, 46-74. https://learningtech.laeremiddel.dk/wp-content/uploads/2024/10/Learning-Tech-15_Artikel-2.pdf
- Jokinen, P., & Murris, K. (2020). Inhuman hands and a missing child: Touching a literacy event in a Finnish primary school. *Journal of Early Childhood Literacy*, 0(0), 1-25.
- Juncker, B. (2006). *Om processen: det æstetiskes betydning i børns kultur* (1. Oplag). Tiderne Skifter.
- Juncker, B. (1998). *Når barndom bliver kultur: om børnekulturel æstetik* (1. udgave, 1. oplag.). Forum.
- Krogh, E., Elf, N., Høegh, T., & Rørbech, H. (2017). *Fagdidaktik i dansk*. Frydenlund.
- Kuby, C. R. (2017). Why a paradigm shift of “more than human ontologies” is needed: putting to work poststructural and posthuman theories in writers’ studio. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 30(9), 877–896. <https://doi.org/10.1080/09518398.2017.1336803>
- Kusk, H. (2023). *Legende relationer mellem kunst, pædagogik og æstetiske processer i dagtilbud: Ph.d.-afh.*. DPU, Aarhus Universitet.
- Kusk, H. (2022). En vårfluelarve skaber med det, der er omkring den: en økocentrisk tilgang til æstetiske processer i børnehaver og vuggestuer. *Drama*, 2, 6–15. <https://doi.org/10.18261/drama.59.2.3>
- Lenters, K., & McDermott, M. (2020). Introducing affect, embodiment, and place in critical literacy. I K. Lenters & M. McDermott (red.), *Affect, embodiment, and place in critical literacy. Assembling theory and practice* (pp. 1-18). Routledge.
- Lenz Taguchi, H. (2010). *Going beyond the theory/practice divide in early childhood education: introducing an intra-active pedagogy*. Routledge.
- MacLure, M. (2013). Researching without representation? Language and materiality in post-qualitative methodology. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 26(6), 658–667. <https://doi.org/10.1080/09518398.2013.788755>
- Morton, T. (2018). *Being ecological*. Pelican, an imprint of Penguin Books.
- Murris, K. (2016). *The posthuman child: Educational transformation through philosophy with picturebooks*. Routledge.
- Murris, K., & Osgood, J. (2022). Risking erasure? Posthumanist research practices and figurations of (the) child. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 23(3), 208-219. <https://doi.org/10.1177/14639491221117761>

- Niccolini, A. D., & Pindyck, M. (2015). Classroom acts: New materialism and haptic encounters in an urban classroom. *Reconceptualizing Educational Research Methodology*, 6(2), 1-23. <https://doi.org/10.7577/term.1558>
- Olsson, L. M. (2009). *Movement and Experimentation in Young Children's Learning: Deleuze and Guattari in Early Childhood Education* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203881231>
- Pelias, R. J. (2007). Performative Inquiry: Embodiment and its Challenges. I J. G. Knowles & A. L. Cole (red.). *Handbook of the Arts in Qualitative Research: Perspectives, Methodologies, Examples, and Issues* (s.185-193). Sage Publications.
- Toft, H. (2021). Connected play as intra-action: Doing CupSong with YouTube. I M. Alasuutari, M. Mustola, & N. Rutanen (red.), *Exploring Materiality in Childhood: Body, Relations and Space* (1. udg., s. 55-72). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003024705-4>
- Toft, H. & Knudsen, K. E. (2021). *Leg & litteratur*. Syddansk Universitetsforlag.
- Torres-Begines, C., Castro-León, E., & Guzmán-Simón, F. (2024). 'This is not a weapon': Rethinking children's worlding practices with Karin Murris. *Contemporary Issues in Early Childhood*. <https://doi.org/10.1177/14639491231225230>
- Wynter, S. (2003). Unsettling the coloniality of being/power/truth/freedom: Towards the human, after man, its overrepresentation – an argument. *New Centennial Review*, 3(3), 257–337. 10.1353/ncr.2004.0015
- Åkerholm, K., & Höglund, H. (2024). Cultivating Response-Ability in Secondary Literary Education: Staying with the Trouble with/in Lisen Adbåge's Picturebook Furan. *Children's Literature in Education*. <https://doi.org/10.1007/s10583-024-09588-6>